

SCOL'A ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru

interesele institutelor de cultura si ale organelor
acestora.

Edata si redigeata de

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Joanu Candrea si **Basiliiu Petri.**

Anulu I.

Ese odata in septemana. Vinerea. Pretiulu:
pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. v. a.
Pentru insertiuni: cate 5 cr. de siru si timbrulu.

Prenumeratiunile si corespondintiele suntu a se
adresá la: Redactiunea „Scolei romane“
in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 475 -1945

Sábiiu.

Cu tipariulu lui W. Krafft (odinióra tipografi'a S. Filtsch).

1876.

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu:
pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. —
Pentru insertiuni: cate 5 cr. de stru si timbrulu.

Sabiiu, 2 Januarius v. 1876.

Prenumeratiunile si corespondintiele suntu a se
adresá la: Redactiunea „Scólei romane“
in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Catra onoratii cetitori!

O ingrigire adunca cuprinse de unu tempu incóce poporulu nostru. Se resfoimu numai organele sale de publicitate, si vomu aflá respirandu prin tóte acésta ingrigire. De unde provine ea, care e caus'a ei?

Scienti'a este viétia, ignorantia — mórte. Unu poporu se inaltia au decade in mesur'a culturei, de carea dispune. A negá acést'a ar insemná a negá fapte istorice. Popórale tóte, patrunse de acestu adeveru, astadi mai multu decatu ori candu altadata emuléza a sacrificá la altariulu Minervei, pentru cá prin cultura se-si asigure o esistintia mai onorifica, unu venitoriu mai ferice. Salute prin cultura!

Au dóra acést'a este caus'a ingrigirei poporului nostru?

Nu! Romanii au datu dovedi, ca suntu capabili si iubitori de cultura; insisi inimicii loru recunoscuro acést'a. Romanii sciu, ca cultur'a este conditiune sine qua non pentru esistintia loru natiunala. Tocmai inse pentru ca ei sciu acést'a, cugetandu-se astadi la modulu de a o realisá, ingrigire cuprinde sufletulu loru. Factorulu principálu adeca pentru propagarea culturei suntu scólele bune; inse infientiarea, organizarea si sustinerea acestor'a cere sacrificia mari si grele. Popórale conlocuitoria se afla in privintia acést'a intr'o pusetiune cu multu mai favorabila decatu poporulu nostru; ele dispunu de fonduri, la cari a contribuitu si contribuesce si poporulu nostru, fora inse cá se se póta si densulu folosí de ele pentru cultur'a sa natiunala. In privintia acést'a elu este avisatu senguru numai la midilócele sale propria, cari dupa vitregulu seu trecutu nu potu fi decatu prea modeste. Astfelu calea catra cultura — pentru popórale conlocuitoria larga si neteda, — pentru poporulu nostru e angusta si plina de obstacule. Éca caus'a profunde sale ingrigiri!

Si totusi nu ne este permis a stagná, ci trebue se tienemu pasiu cu celelalte popóra. Cine astadi se opresce in calea progresului, risca a fi sdrobotu de rótele acestuia. Ce e de facutu?

Se ne incordamu din tóte poterile a egalisá diferintia in avere prin energi'a vóiei. Se imbraçisiamu cu totii caus'a scolara. Fia-care Romanu, fora destingere de chiamare, secsu au etate, se-si faca in privintia acést'a detorintia, cá cumu ajungerea scopului ar depinde numai dela concursulu seu. Se nu ne desbinamu in partide incai pe terenulu culturei. Se sacrificamu si celu din urma denariu pentru scóle, dar se sacrificamu cu totii. Astfelu facundu, vomu triumfá.

Si cine se ne fia conducatoriu in calea catra cultura? Institutulu divin, carele ne-a salvatu esistintia natiunala prin tóte furtunele trecutului, si carele dupa misiunea sa eminentu culturala are si chiamarea si detorintia si vói'a de a ne conduce — beserec'a. Beserec'a se ne conduca, si-i vomu urmá cu totii!

Noi din parte-ne, considerandu gravitatea causei, ne-amu tienutu de o detorintia santa a ne asociá factoriloru, cari deja s'au engagiatu in lupta pentru cultur'a natiunala; astfelu venimu a ne pune debilele nóstre poteri in servitiulu scopului comunu, fundandu fói'a presenta.

„Inmultirea scóleloru romane; organizarea loru interna si externa dupa principiale pedagogiei moderne, incetandu odata de a calcá pururea in urme deja parasite de altii; educatiune si instructiune ratiunala, prin urmare combaterea mecanismului orbu; invetiatori cualificati si asigurati in esistintia loru materiala, cá astfelu se póta lucrá cu devotamentu si efectu, cunoscutu fiendu, ca „invetiatoriulu e scól'a“; concentrarea pre langa scóla a tuturor factoriloru interesati de prosperarea ei — éca unele din problemele nóstre speciale, pentru a caroru resolvire ne-amu propusu a conlucrá cu resolutiune si perseverantia.

Acumu e rondulu la onoratulu publicu cetitoriu a ne intinde binevoitoriulu seu concursu materialu si spiritalu, prin abonare si colaborare la „Scól'a romana“. Amu infientiatu acést'a fóia in interesulu scóleloru nóstre; punemú deci sórtea ei in man'a tuturor barbatiloru si amiciloru de scóla! —

Invitarea de prenumeratiune urméza pe faci'a ultima.

Sabiiu, la finea lui Novembre 1875.

Redactiunea.

Se educăm tinerimea pentru diligenția seau activitate.

Lucru, labóre, diligenția, activitate — tóte notiunile aceste arata in genere o incordare a poterilor fizice ori spirituale spre unu scopu determinatu. Notiunea generala e „lucru“, care insemnéza incordarea poterilor spre unu scopu folositoriu. Vorbindu de „labóre“, intielegemu de comunu unu lucru mai dificilu, adeca mai greu, de unde si cuventulu „laboriosu“ se dice despre unu omu, carele lucra din tóte poterile. Si fiendu ca spre atari lucruri, cá se fia executate cumu se cade, se cere iubire, ér iubirea de lucru se numesce diligenția, pentru aceea „laboriosu“ atata insemnéza catu „diligentu“. Lucrarea cu diligenția, prin urmare si cu energia, seriozitate si perseverantia, se dice activitate.

Ori cumu voru defini pedagogii destinatiunea eterna a omului, si ori care se fia chiamarea acestuia aici pre pamentu, atat'a e siguru, ca fora lucru, fora activitate de sene nici un'a nici alt'a nu se póte duce in deplinire. De aici detorinti'a, de a educá seau cresce junimea pentru activitate.

Intrebarea inse e — cumu?

Tóta educatiunea spirituala, prin urmare si crescerea copiiloru pentru activitate, se póte efeptu'i numai cu concursulu a trei midilóce, cari sunt: esemplulu, dedarea si invetiatur'a.

I. Primulu locu in educatiune compete **esemplulu**. Copilulu, inca afindu-se in fasie, ride, candu vede pre mã-sa ridiendu, si plange, candu o vede plangundu; si indata ce ajunge a se póte folosi liberu de membrele sale, vedindu pre fratnii sei, cumu 'si facu rogatiunile, cade si elu de buna vóia in genunchi si-si pune manutiele la olalta. In etatea acésta poterea esemplulu e neresistibila, dorere precumu in cele bune, asia si in cele rele. Acestu adeveru l'a constatat insusi mantuiatoriulu nostru Isusu Christosu. Suferindu adeca torturele mortiei, nici unu cuventu de plangere seau mustrare nu esí din gur'a sa; candu inse se cugetá la stricatiunile, ce le face in sufletulu tinerimei esemplulu reu, erupse in cutremuratóriale cuvinte: „Vai celoru ce dau scandalu! Mai bine le-ar fi loru, a-si legá o piétra de móra de grumadi si a se aruncá in fundulu marei.“ Dreptu aceea educatoriulu, considerandu influinti'a esemplulu, se va nevoi din tóte poterile a premerge eleviloru sei, precumu in celelalte vertuti, ce le reclama viétia practica, asia si specialu in virtutea diligenției, cu esemplulu seu celu bunu. Tóta viéti'a sa va fi o dovéda via, cumu ca elu intru adeveru iubesce si apretuesce activitatea folositoria. Specialu invetiatoriulu 'si va dá tóta silinti'a, a nu neglege nici o dí, nici o óra, nici unu momentu de scóla, aducundu-si aminte, ca de totu minutulu pierdutu va avé se dee séma inaintea lui Ddieu. Precisu cu baterea órei — déca nu ceva mai inainte — va intrá in scóla, va dice cu scolarii rogatiunea indatinata si va incepe numai decatu propunerea. Si pentru

cá la propunere se póta procede siguru si fora multa vorba, se va prepará inca de acasa pentru fiacare lectiune. Chiar si celelalte preparative pentru propunere, precumu curatirea tablei, distribuirea recvisiteloru de scrisu, procurarea obiectelor intuitive, visitarea scolariiloru, de suntu curati, spalati, pieptenati etc. invetiatoriulu zelosu le va face inainte de scóla. Propunerea sa asemenea va respirá viétia, energia, seriozitate, cunoscutu fiendu, ca invetiatoriulu comod, neglidentu si morosu infectéza cu lenea si nepasarea sa si pre elevii sei.

Se nu credemu, ca scolarii nu ar avé ochi si precepere pentru portarea invetiatoriulu; ei suntu judecatorii sei cei mai ageri si mai severi.

Problem'a — recunoscemu — e gré si cere multa abnegatiune de sene; inse care invetiatoru cu conscientia nu va sacrificá placeri momentane, candu e vorb'a a realisá unu scopu atatu de maretu si sublimu?

II. Candu copii incepu a se folosí liberu de poterile loru, atunci intra in actiune si alu doile midilócu alu educatiunei — **dedarea**.

Dedarea provine din deprindere, deprinderea din repetitiune multa.

Insemnataea dedarei pentru educatiune o apretiura deja strabunii nostri, dovéda proverbiale: „Consvetudo est altera natura“, adeca dedarea se preface in adóu'a natura; si:

»Ce 'nvetiámu in tineretie,
Vomu deprinde 'n betranetie.«

Si intr'adeveru dedarea are valóre pentru tóta natur'a organica. Unu pomu teneru póte fi silitu a se abate in crescerea sa dela directiunea primitiva. Corpulu omenescu prin esercitia seau deprinderi gimnastice ajunge la desteritate extraordinaria. Totu asia e si cu poterile morale; virtutea — ce e alta, decatu desteritate in fapte bune! Din tóte aceste urméza, ca déca vremu sa crescemu junimea pentru activitate, trebuie se o deprindemu de timpuriu a lucrá. Precumu diamantulu se póte poleí numai cu diamantu, asia si lucrulu se póte invetiá numai lucrandu. Spre fericire in privinti'a acést'a ne vine intru ajutoriu insasi natur'a. Ddieu adeca a plantatu in fiacare copilu stremurulu (boldulu) activitatiei, carele cere neincetatu a fi satisfacutu; de aici vine, ca copii sanetosi nu au stare, decatu in somnu; de aici si jocurile loru cele pline de inventiuni. Detorinti'a educatoriulu mai antaiu de tóte e a grigi, cá stremurulu activitatiei se nu amortiésca, ceea ce se póte intemplá silindu pre copii a stá in locu fora ocupatiune. — Acést'a inse ar fi numai o mesura negativa; educatoriulu intiepleptu va merge mai departe, ingrindindu-se adeca, cá stremurulu activitatiei nunumai se nu se tempéseca, ci mai vertosu se se desvólte si intaréseca. Acést'a se va face parte prin jocuri nevinovate, inse instructive, buna minte cumu suntu cele recomandate de Fröbel pentru asianumitele „gradine de copii“, (asupra carora vomu reveni cu alta ocaziune), parte prin ocupatiuni proprie, adeca prin lucru. Tóte lipsele, ce si-le póte suplíní copilulu de capulu seu, se nu i-le suplínéseca altii;

asia d. e. fiindu copilulu in stare a se imbracă, spalá etc. fora ajutoriu strainu, se se imbrace si spele insusi; déca si-a stricatu o jucareie, se se incerce a si-o repará elu *). Mai tardu facemu pre copii, a aplecá ceea ce sciu si potu, adeca a fi de ajutoriu si altora, in prim'a linia fratíniloru si parintíloru sei.

Cu intrarea copiiloru in scóla incepe pentru ei unu periodu de lucru mai seriosu. Invetiatoriulu, vrendu a-i dedá cu succesu la lucru, va observá aici urmatóriele:

1. Invetiatoriulu se aiba de grigia, cá scolarii sei se nu fia in scóla nici unu momentu fora lucru. Pana ce propune unui despartimentu, scolarii din celelalte despartiminte se fia ocupati cu scrisulu, cetitul, computulu, desemnulu etc. Éca unulu din motivele, pentru cari scól'a nóua introduce pre scolari de tempurú in desteritatile aceste!

2. Nu e inse de ajunsu, cá scolarii se lucre numai, ci se cere, cá lucrulu lor se fia catu se póte de bunu si frumosu; pentru aceea trebuie inviati si ambitiuati, a lucrá cu atentiune si diligintia si candu lucrulu nu ar succede indata dupa asteptare, a-lu repeti atate ori, pana voru isbuti a-lu face catu se póte de bine. Prestatiunile frumóse producu in scolari bucuria si prin bucuria placerea de a face lucruri totu mai perfecte. La inceputu — firesce — ne indetulumu si cu lucruri mai imperfecte; pasiu de pasiu inse pretensiunile nóstre crescú, pana candu in urma le spunemú limpede, ca asteptamu dela ei numai lucru bunu.

3. Pentru cá scolarii se póta lucrá bine si frumosu, e neapératu, cá se nu fia gramaditi cu lucruri multe. „Non multa, sed multum“, diceau strabunii, adeca: nu multe, ci multu, seau cu alte cuvinte: puçinu si bine. Mai cu séma se nu concedemú scolariilor, a incepe cate tóte si a nu fini nimica. Se nu se apuce de altu lucru, pana ce nu au terminatu cu celu inceputu. Incependu inse unu lucru, se nu odichnéscá, pana nu l'au finitu de totu. Ce potu face astadi, se nu lase pe mane. Urmandu astfelu, scolarii voru invetiá pacientia, perseverantia si punctualitate in lucru, conditiuni indispensabile pentru ori ce chiamare din lume.

4. Ocupatiunile scolariilor trebuie se fia inca si amesurate poteriloru lor, adeca nu prea grele, cá se nu provóce disgustulu scolariilor, dar' nici prea usióre, pentru ca atunci poterile nu se incórda, prin urmare nici nu se deprindu. Cu privire la momentulu acest'a invetiatoriulu nu va primi in scóla copii, cari inca nu au implenitú etatea prescisa, nici va promová scolari nematuri in despartimente seau clase mai superioare. Câte odata inse copii se lucre pana la ostenéla.

5. Standu ocupatiunile din scóla in strinsa legatura cu invetiamentulu preste totu, invetiatoriulu va propune astfelu, cá scolarii se intieléga si se cuprinda bine

cele propuse; atunci scolarii voru luá parte activa la invetiamentu, si precependu temele, le voru resolví cu patrundere si placere.

6. Invetiatoriulu va escitá in scolari o emulatiune (intrecere) nobila, recunoscundu si laudandu lucrulu bunu; nu va pregetá inse, scolariilor mai debili a le dá ajutoriulu delipsa — directu au prin scolarii cei mai eminenti.

7. Din candu in candu invetiatoriulu va face pre scolari atenti la progresulu obtienutu, aratandu-le d. e. catu scíiau ei in cutare tempu din cutare obiectu, si catu scíu acuma; prin acést'a scolarii voru dobendí incredere in poterile proprie si curagiu pentru incordari nóue.

8. Incatu pentru jocuri, ele n'au se inceteze, candu copii incepu a amblá la scóla, vorb'a inse acumu e: „Antaiu lucrulu, apoi joculu!“

III. Mai lipsesce se vorbimú inca de alu treile midílocu alu educatiunei, de **invetiatura**. Pana candu educatiunea se indeplinesce fora concursulu invetiaturei, elevii se acomodéza in activitatea lor dupa vói'a educatoriului, parte imitandu esemplulu, parte implenindu mandatulu acestuia. O atare activitate inse, departe de a fi destulu de durabila, ea nu are nici deplina valóre morala, pentru ca nu emanéza seau pornesce din convingere, indemnu propriu seau vóia libera. Pentru cá inse óre cine se fia activu din convingere, se cere se cunósca motivele pentru activitate. Aceste le descopere invetiatur'a.

Precumu pentru vertute in genere, asia si pentru activitate in specia, motivele suntú de dóue categorii, materiale si morale, cele privescu folósale provenitoria din activitate, aceste detorinti'a mai inalta, carea ne obliga a fi activi. Desf motivele materiale suntú mai inferioare, decatu cele morale, totusi nu ne vomu lipsí de ele, fiindu ca copii in stadiulu acest'a inca nu suntú destulu de capabili spre a-si cunósce deplinu detorintiele, pre candu de alta parte suntú destulu de accesibili pentru motive de natur'a celoru materiale. De altmintrea in privinti'a acést'a ne-a premersu cu esemplulu seu insusi creatoriulu lumii, candu la preceptulu (porunc'a): „Se onorezi pre tatalu teu si pre mum'a ta,“ adause motivulu: „cá se traiesci multu si bine pre pamentu.“

Dreptu aceea invetiatoriulu la ocaziuni bine venite si folosindu-se de esemple din viétia, va aratá scolariilor: cumu ca lucrulu ne scapa de pecate, de óra ce numai „lenea e inceputulu tuturoru reutátíloru“; ca lucrulu ne intaresce si ne tiene sanetosi si voiosi; ca prin lucru ni-se sporescu bunurile lumesci si sufletesci; in fine ca lucrulu ne face onorati si respectati inaintea lumii. — Mai in urma, candu scolarii au ajunsu la unu anumitu gradu de maturitate, invetiatoriulu le va esplicá, cumu ca Ddieu a facutu pre omu, cá se lucre, intocma precumu a facutu pescii, cá se innóte, si paserile, cá se sbóre, prin urmare ca omulu este detoriu a lucrá. Sant'a scriptura e plina de sentintie, cari probéza acést'a

*) In privinti'a acést'a e interesanta o scena din dram'a „Wilhelm Tell“ de F. Schiller, Fiulu lui Tell adeca vine odata la tata-so cu arcul stricatu, cá se i-lu repara. Tell in sa i dice: „Ba, io nu; unu venatoriu bravu 'si ajuta insusi.“

si pre cari invetiatoriulu le va citá si esplicá dupa trebuintia.

Din impregiurarea, ca lucrulu e o detorintia, urméza dóue: antaiu, ca lenea, cá opositiune in contra lui Ddieu, merita a fi pedepsíta aspru; adóua: ca nu se cade a degradá lucrulu, facundu-lu midilocu de pedepsíre.

Cu lucrulu e cá si cu ingenunchiatulu; ce omulu e detoriu a face, se nu i-se impuna de pedépsa. Ér candu unu scolariu nu ar face unu lucru cumu se cuvine, incatu naturalminte ar' trebúi astrinsu se-lu mai faca odata au de mai multe ori, invetiatoriulu se va nevoi a-lu convinge, ca repetirea lucrului jace in insusi interesulu seu, prin urmare ca nu i-se impune cá pedépsa, ci cá modu de perfectiunare propria.

X Limb'a materna.

Epistole dela invetiatoriulu Barbatescu catra coleg'a seu Tenereanu.

I. Insemnatatea limbei materne pentru cultur'a spirituala.

Scumpe amice!

Dilele trecute 'mi vení la mana reportulu unui pedagogu francesu asupra impresiuniloru, ce le primí visitandu scóelele poporale din Germani'a. Francesulu recunósce, ca institutele aceste au ajunsu la unu gradu inaltu de desvoltare, si ca asertiunea, cumu ca invingerile dela 1866 si 1870 aru fi a se ascrie parte mare invetiatoriloru poporali, nu e frasa góla. Intrebandu-se de cause, elu crede, ca desvoltarea scóleloru poporale in Germani'a provine intre altele si dela importantia, ce se dá in ele studiulu limbei materne. Si intru adeveru, aruncandu o privire in planurile loru de invetiamentu, vomu aflá, ca limb'a materna se propune in clasele elementarie cate in 11 óre, in clasele de midilocu cate in 10 óre, ér in clasele superioare cate in 8 óre pe septemana. Se nasce inse intrebarea: merita óre limb'a materna a fi tractata cu atata diligintia si atentiune? Cá se potemu raspunde la intrebarea acést'a, va fi delipsa sa ne damu séma despre natur'a si influinti'a limbei materne asupra desvoltarei spiritulu omenescu.

Limb'a e espresiunea cugeteloru prin vorbe seau cuvinte. Unde lipsescu cugetele, lipsesce si vorbirea. La nascere d. e. copilulu nu póte vorbí, pentru ca nu are cugete. Succesive obiectele d' impregiurulu seu facu impresiune asupra simtírilor sale, copilulu incepe a devení atentu, si asia a vedé, a audí, a pipái, a gustá, a mirosí, cu unu cuventu a priví. Obiectele privite producu in spiritulu seu unu tipu, carele nu se sterge nici dupa ce copilulu se subtrage de sub impresiunea directa a obiectulu. Acelu tipu se numesce intipuire. representatiune seau idee. In modulu acést'a copilulu capeta intipuiru despre obiecte (d. e. mésa), despre insusfri (d. e. rotunda) si despre activitati (d. e. dórme). Indata ce spiritulu ajunge in posesiunea unoru intipuiru, incepe a operá cu ele, punendu-le in feliu de feliu de reporturi, precumu: mésa e rotunda au nu e rotunda, copil'a dórme au nu dórme etc. A pune intipuirile in atari reporturi, insemnéza a cugetá, seau cu alte cuvinte: intipuirile asiediate

in atari reporturi se numescu cugete. In modulu acést'a spiritulu incepe a fi activu, a vietiúi; cugetarea e viéti'a spiritulu. Cugetele inse nu se indestulescu a locuí numai in spiritu, ci ajungundu la unu auumitu gradu de desvoltare, esu in lumea esterna, imbracandu-se in vorbe seau cuvinte. Cugetulu espresu prin cuvinte e mai perfactu, pentru ca e mai precisu. Astfelu cugetele nascu limb'a.

De alta parte inse limb'a éراسi produce cugete. Se díce, ca unu principe din Indi'a, vrendu a aflá, carea fú limb'a omulu primitivu, dispuse a se separá 40 de copii indata dupa nascere, demandandu servitoriloru de langa ei a le dá tóte cele necesarie pentru traiulu fisicu, inse sub grea respundere a nu vorbí cu densii nici unu cuventu. Copii ajunsera in etatea, in carea alti copii incepu a vorbí, ei inse nu erau in stare a produce nici unu cuventu articulatu in nici o limba, preste totu fiendu fórté stupidi si de natura animalica. Viéti'a practica probéza acést'a dí de dí, de unde se vede intr'adeveru, ca déca cugetele nascu limb'a, limb'a éراسi produce cugete. Cugetarea si vorbirea suntu activitati nedespartite, un'a nu póte fi fora alt'a; fiacare e productu si factoru totu deodata.

Dreptu aceea e adeveru necontestabilu, ca cugetarea si vorbirea suntu si remanu factorii cardinali a tóta cultur'a spirituala. De aici urméza de sene, ca dupa religiune studiulu limbei materne are se fia celu de antaiu obiectu de invetiamentu in scól'a poporala, pentru ca cultivarea limbei e cultivarea spiritulu. Limb'a e sufletulu scólei. De aici inse urméza si aceea, ca nu póte fi lucrú mai periculosu pentru desvoltarea spirituala, decatu a instruí pre unu scolariu incepatoriu intr'o limba straina. Sistarea limbei materne in stadiulu acést'a insemneza supendarea progresulu spiritualu. Éca pentru ce si legea nóstra scolastica dispune in §-lu seu 58, cá fiacare scolariu se se instrueze in limb'a sa materna.

Cunoscundu odata importantia studiulu limbei materne, lipsesce acumu se precisamu mai de aprópe scopurile acéstui studiu in scóla poporala; despre acést'a inse voiu vorbí in o epistola prosima. Acumu salutare si o stringere cordiala de mana dela

Alu Teu

B.

Din computulu elementariu.

Tractarea numerulu 6.

Reflesiuni generale. Dupa religiune si limb'a materna computulu e celu mai importantu obiectu de invetiamentu in scól'a poporala. Pedagogii l'au numitu o adeverata „gimnastica spirituala,“ *) fienduca agita seau misca poterea cugetetória mai aduncu, decatu celelalte discipline seau obiecte de invetiamentu.

Acésta influintia asupra spiritulu o are inse computulu numai, déca va fi tractatu in modu ratiunалу; din contra in locu de a desteptá, mai multu va tempí mintea scolariloru, dóra pentru tóta viéti'a loru. De unde vine óre, ca avemu asia de puçini matematici buni si

*) Adeca ceea ce e gimnastic'a pentru desvoltarea poteriloru fisice, aceea a computulu pentru cultivarea poteriloru spirituale.

ca intempnamu atata antipatia, cá se nu dicemu chiar grétiá, in contra computului? Caus'a dupa noi e, ca respectivii avura nefericirea, a se impartesi in computu de o instructiune mecanica,

Pentru cá invetiamentulu din computu se merite numele de „ratiunalu“, se ceru cu respectu la materi'a de propusu trei lucruri: antaiu materi'a se se aléga cu strinsa privire la scopurile invetiamentului; a dóua: materi'a alésa se se distribue seau impartiésca pe anii de scóla dupa unu planu gradatu, carele se tiená séma de desvoltarea spirituala a scolariloru; a treia: materi'a statorita se se tracteze seau propuna dupa principia metodice.

Ce se tiene de alegerea si distribuirea materiei, toti pedagogii suntu de acordu, cá in primulú anu de scóla computul se se face seau esecute numai in ciclulu numeriloru dela 1—10, cari suntu elementele pentru toti numerii ulteriori, in alu doile dela 10—100.

Acestu computu se numesce computu elementariu seau si intuitivu, pentru ca numerii dela 1—100 se potu infacisiá cu ajutoriulu unor obiecte concrete, precumu bile, degete, linie etc. Scolarii inceputori nu suntu in stare, a cuprinde si patrunde numeri mari, ér unu invetiamentu necuprinsu de mintea scolariloru nu e invetiamentu, ci dresura de condamnata, de órace aici nu are locu proverbiulu. „Esi reu din pareu,“ ci trebuie se dicemu: Decatu unu invetiamentu reu, mai bine nici unu invetiamentu, pentru ca in casulu din urma omulu remane incaí cu mintea sa sanetósa.

De alta parte cine scie computá bine cu numeri mici, va fi in stare a computá si cu numeri mari.

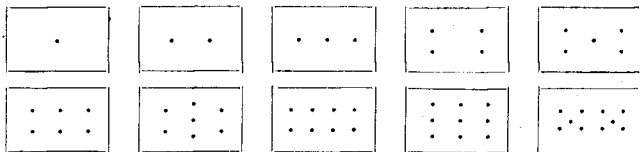
Voru fi, póte, invetiatori, cari ne voru intrebá: „Au cu potintia e, a ocupá pre scolari unu anu intregu numai cu diece numerii? Acestor'a le respundemu, ca déca numerii se voru tractá cumu ce cuvine, mai de graba ne vomu plange de lipsa, decatu de abundantia (prisosintia) in tempu. Si chiar acest'a e motivulu, carele ne indémna a aratá prin unu esemplu dóua, cumu suntu a se tractá numerii primei dieci seau decade in clasa elementaria.

In privinti'a acést'a pedagogii nu suntu de o parere. Unii pretindu adeca, cá scolarii se invetie mai antaiu a numerá pana la 10, dupa aceea indata se urmeze cele 4 operatiuni seau specie in ciclulu acestoru numerii. Precumu se vede, ei punu pondulu pe „specie,“ nu pe „numeri.“ — Altii din contra tindu a emancipá computulu elementariu de sub fosmalismulu specioloru, si a face din fiacare numeru — cá se dicemu asia — o individualitate matematica.

Acestia punu pondulu pe „numeri“, deprindiendu cele 4 operatiuni la fiacare numeru. Ei dicu: „A desface computulu elementariu dupa cele 4 specie, e totu atat'a, catu a aratá copilulu la invetiamentulu intuitivu obiectele dupa rubricile marimei, formeí, colórei etc., seau a incepe botanic'a cu sistemulu lui Linné. Precumu inse unu copilu nu póte cunósce deplinu unu obiectu, privindu mai multe obiecte cu respectu la una nota, ci numai privindu unu obiectu dupa tóte notele sale; si precumu e falsu, a aratá inceputoriulu in botanica plantele asia, cá d. e. astadi se privésca radecinele, poimane trupinele etc.: totu asia nu póte ajunge copilulu d. e. nici la ideea numerului 4, déca astadi i-se va spune. ca $2 + 2 = 4$, ér dupa vre-o ceteva septemani, candu adeca va veni la róndu subtractiunea, ca $4 - 2 = 2$; din contra sciendu odata, ca $2 + 2 = 4$, va intielege numai decatu, ca $2 \times 2 = 4$, $4 - 2 = 2$, $4 : 2 = 2$. Metodica nu are dreptu, a desface acestu necsu organicu dupa operatiuni. O atare desfacere nu intaresce, ci de-

bilitéza poterea intuitiunei, pentru ca impiedeca concentrarea ei intr'unu punctu.“

Pentru cá copii se observe cu o privire si se tiená mai bine in minte elementele, din cari se compunu numerii dela 1—10, s'au combinatu din nule ori puncte anumite figuri numerale. Combinatiunea cea mai recomandata e urmatóri'a:

Lasandu acumu se urmeze esemplele apromisa, observamu, ca reflexiunile speciale, cari le vomu tiené de necesarie, ni le vomu face la punctele respective din tractare.

1. *Repetitiune scurta.* Care numeru l'amu invetiatu mai pe urma? (Copii respundu consecentu in propusetiuni intregi, cu voce sonora, accentuandu corect. Scopurile limbistice suntu multe si grele, si se potu ajunge numai, déca la fiacare obiectu de invetiamentu ne vomu adoperá cu totii a vorbi unu limbagiu corect. Respunsulu la intrebarea de sus e: „Mai pe urma amu invetiatu numerulu 5“). Arata-mi 5 degete! Numesce 5 conscolari! Numera inainte dela 1—5! Inderceptu dela 5—1! Care numeru stá inainte de 6? de 3? de 1? Care numeru urméza dupa 2? dupa 4? Scrieti cifr'a 5! 3! 2! 4! 1! etc.

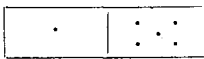
2. *Intuitiunea seau privirea numerului.* Vorb'a e, a procurá scolariloru o idee chiara despre numerulu 6, pentru ca ei cunoscú acestu numeru numai dupa nume, nu inse si dupa cuprinsu, carele e capulu lucrului. Numerii inse suntu idei abstracte si se potu infacisiá numai cu ajutoriulu unor obiecte concrete, precumu linie, verigutie, cruci, puncte, degete, bátsióre, carti, scolari etc. Invetiatoriulu face cu cret'a pe tabla 6 linie destulu de gróse, cá se se póta vedé bine si din departare, inse si catu se póte de frumóse si simetrice, pentru cá astfelu se se cultiveze si gustulu esteticu alu scolariloru. Totu de-odata va bagá de séma, cá se nu acopere tabl'a cu trupulu séu; preste totu se nu prea intórca scolariloru spatele sale. Antaiu face 5 linie, si apoi adauge pre a sie's'a, cá scolarii se observe crescentamentulu; si pentru cá intr' aceea copii se nu stee pasivi, inv. i provóca a numerá liniile, ce le face. „Numerati cu mine! 1, 2, 3, 4, 5. Cate linie am facutu? (5). Si acumu? (1) 5 linie si 1 linia suntu 6 linie. Cate linie suntu asiadara pe tabla? (6). Acumu invetiatoriulu face 6 verigutie seau nule, dicundu érași: „Numerati cu mine! Cate verigutie suntu aceste?“ Totu asia urméza cu 6 cruci, 6 puncte (aceste dupa figur'a de sus). Dupa aceea inv. arata 6 bile (la masin'a de computu), 6 degete, 6 stiluri, pune langa olalta 6 scolari etc. si intréba totu de auna: Cate bile suntu aici? etc. Radicati 6 degete in sus! Tablitiele afara! Faceti frumosu 6 linie, 6 verigutie, 6 cruci, 6 puncte! Cu catu numerulu se va infacisiá la mai multe felii de obiecte, cu atatu abstractiunea e mai usióra; copii baga de séma, ca obiectele se schimba, numerulu inse remane acelasi. (Vedi „Instructiunea de Petri,“ pag, 55. p. a si b!)

3. *Numeru, nume, cifra.* Candu dicu: „Io am siese cruceri,“ siese e numerulu, cruceri e numele. Dá numerulu 6 si alte nume! (6 linie, 6 bance, 6 scolari. 6 degete etc).

Cifr'a pentru siese e = 6 (se arata, cumu se scrie elementu de elementu; ovalulu e egalú in inaltime cu ci-

frele precedente; cód'a întrece în sus, înse nu e mai lungă decât ovalulu). Tablitiile afara! Scrieti cifr'a 6 de mai multe ori frumosu!

4. *Descompunerea seau desfacerea numărului 6 în elementele sale.* Punctulu acest'a are de scopu a pregăti operatiunile din punctele urmatória; de altmintrea nu e eróre, déca nu se va tractá separatu, ci împreuna cu operatiunea aditiunei, ce urméza sub p. 5. Numérulu 6 se póte descompune în 5 si 1, 4 si 2, 3 si 3, 2 si 4, 1 si 5, 2 si 2 si 2, 1 si 1 si 1 si 1 si 1 si 1, 6 si 0. Aceste casuri nu se impartasiescu deadreptulu, ci invetiatoriulu conduce pre scolaru, cá ei însisi se le afle si deduca din esemple practice. D. e. invetiatoriulu se pune dupa masín'a de computu si impinge pre drotulu de asupra 6 bile deoparte. Ne-avendu masína, se folosesc de bătisióre seau de linie pre tabla. „Numerati dupa mine! 1, 2, 3, 4, 5, 6. Cate bile (bătisióre, linie) suntu aici? Luati séma, ca vomu se facemu acumu din aceste 6 bile dóue parti. Cumu potu fi acele dóue parti între sene dupa marimea lor? (asemene au neasemene de mari). În locu de „asemene“ de mari, potemu díce cu unu cuventu „egale“, dóua parti egale. Vomu se facemu înse dóue parti neegale. Eca împingu 1 bila mai încóce. Cate bile suntu aici? (5). Si aici? (1) Asiadara din ce se compunu 6 bile? Respunsu întregu: 6 bile se compunu din 5 bile si 1 bila). Df si tu acést'a. Díce-ti-o cu totii! (Respunsurile, ce le dau toti scolarii împreuna, se numescu respunsuri în choru; asia se dau respunsurile, cari esprima unu adeveru stabilu. Aici e necesariu, cá scolarii se observe unu tactu regulatu, se pronuncia acuratu si se accentueze corect; pentru aceea respunsurile în choru urméza numai, dupa ce ele au ajunsu a fi bine formulate de unii scolari senguratici. Ele se recomanda inca si din alte dóua motive, antaiu: scolarii fricosi, respunsiendu cu altii împreuna, prindu curagiu; adóu'a: în scóle cu multi scolari si dóra numai cu unu invetiatoriu nu e cu potintia, cá fia care scolaru se ajunga a fi întrebatu în fiacare óra; respunsiendu înse în choru, nici ei, nici parintii lor nu se potu plange, ca au fostu ignorati seau trecuti cu vederea). Cate degete tienu io în sus? (6) Radicati si voi cate 6 degete! Acumu voi despartí unulu; faceti si voi asemene! Cate degete suntu într'o parte? (5). În ceealalta? (1) Din ce se compunu si 6 degete? Numerati liniile, ce le voi face pe tabla! Cate linie am facutu? (5). Acum voi mai face un'a; cate suntu de tóte? Cate într'unu locu? (5) Cate în celalaltu? (1). Din ce se compunu si 6 linie? (Acést'a se arata si cu puncte, grupandu-le asia:

Asiadara din ce se compune siese? *Siese se compune din cinci si unulu.*

În modulu acest'a se desvólta — cu aplecare celu puçinu la dóua obiecte intuitive — si celelalte casuri de mai sus.

Acumu se recapituléza tóte casurile aflate. Copii se uita la liniile si punctele de pe tabla, seau la bilele dela masína si dícu: 6 se compune din 5 si 1, din 4 si 2, din 3 si 3, din 2 si 4, din 1 si 5, din 2 si 2 si 2, din 1 si 1 si 1 si 1 si 1 si 1, din 6 si nimica.

În fine scolarii arata descompunerea pe tablitiu, antaiu cu linie, apoi cu figuri de puncte, în urma cu cifre. D. e.

	=		+		<table border="1" style="display: inline-table; vertical-align: middle;"> <tr> <td style="text-align: center;">. . .</td> <td style="text-align: center;">.</td> </tr> </table>	. . .	.	6	=	5	+	1
. . .	.											
	=		+		<table border="1" style="display: inline-table; vertical-align: middle;"> <tr> <td style="text-align: center;">. .</td> <td style="text-align: center;">.</td> </tr> </table>	. .	.	6	=	4	+	2 etc.
. .	.											

Aratandu copii modurile de descompunere, numai deprindu mai bine cele invetiate, ci într' aceea invetiatoriulu are tempu a se ocupá de celelalte despartimente din scóla.

(Vá urmá.)

Ceva din astronomia.

Ce e dreptu, scól'a popórala nu are se faca din discipulii sei astronomi; cu tóte aceste unele cunoscintie elementarie din astronomia suntu a se propune chiar si în scól'a elementaria. Asia e si cu celelalte obiecte de invetiamentu. Nu e scopulu scólei poporale a face din scolari caligrafi, pictori, matematici, gramatici, geografi, istorici, naturalisti de profesiune etc. si totusi în fia-care scóla poporala se propune si trebuie se se propuna caligrafi'a, desemnulu, computulu, gramatic'a, geografi'a, istori'a, scientiele naturale etc. Tóte înse cu modu!

Intocmai stá lucrulu si cu astronomi'a. Are si ea parti elementarie, cari le póte cuprinde cu mintea sa si unu scolaru de 7—12 ani, si cari trebuie se se propuna si în scól'a elementaria, pentru ca se referescu mai cu séma la fenomene de tóte dílele, precumu la resarirea si apunerea sórelui si a altoru corpuri ceresci, la creșerea si scaderea díleloru si a caldurei, la fasele lunei, la întunecimile seau eclipsele de luna si sóre etc. Aceste trebuie se sí-le scie esplicá si celu din urma plugariu, déca nu din altu motivu, incai cá se nu cadia prada superstitiuniloru; dar apoi nu prea e demnu de omulu cugetatoriu, de „corón'a creatiunei,“ a nu precepe fenomenele, ce se petrecu df de df, seau incai anu de anu înainte ochiloru sei. —

Deci si din astronomia se voru propune anumite cunoscintie elementarie; vorb'a e numai: *cari* si *cumu*? La ambele întrebări ne vomu încercá a dá unu respunsu detaiatu într' unu „**Planu de invetiamentu**“, compusu pentru scólele elementarie, cu publicarea caruia vomu începe în prosimii numeri ai fóiei nóstre. Înse si pana atunci, dorindu a oferí invetiatoriloru nostri totu concursulu posibilu întru implinirea chiamarei lor, precatu de frumóse pre atatu de grele, amu crediutu a profitá de împregiurarea, ca numerulu de facia, cá numeru de proba, ese înainte de tempulu prefíptu, si a atrage atentiunea invetiatoriloru asupra fenomenulu astronomicu, ce se petrece la 21 Decembre calendariulu nou.

Dar se ne întielegemu în privinti'a acést'a mai antaiu între noi. Scimu cu totii, ca în decursulu anulu sórele nu resare, prin urmare nici nu apune la aceeași óra si în unulu si același punctu alu orizontulu. La 21 Decembre sórele atinge punctele cele mai spre miédiadf. Linia, ce sórele o face pe ceriu în dfu'a aceea, se numescu cerculu tropicu cerescu de miédiadf seau alu capriorului, mai scurtu: tropiculu cerescu alu capriorului. Partea cerculu, carea se afla de asupra orizontulu, se díce arculu dílei, partea de sub orizontu — arculu noptiei. La 21 Dec. arculu dílei e celu mai scurtu, arculu noptiei celu mai lungu preste totu anulu; pentru aceea si avemu atunci dfu'a cea mai mica si nóptea cea mai mare în anu. — Unu atare cercu ne potemu cugetá si pe pamentu, tocma sub tropiculu cerescu; acelu cercu e tropiculu pamentescu alu capriorului.

De aici sórele se întórce érasu spre miédianópte; pentru aceea tropicele se numescu si întorcatória. Candu aruncamu unu obiectu în sus, înainte de ce începe a cadé, stá puçinu loculu; asia se pare ca face si sórele, si pentru aceea la 21 Dec. vorbimu de solstitiulu (starea sórelui) de iérna.

Dela 21 Dec. înainte sórele resare si apune totu mai spre miédianópte, prin urmare si culminéza totu mai aprópe de zenitu (= unu punctu in firmamentu dreptu de asupra crescutului nostru, candu stámu verticalu), pana candu la 21 Martisioru resare acuratu in punctulu osticu si apune in punctulu vesticu alu orizontului. Cerculu, ce sórele 'lu face pe ceriu in dñu'a acést'a, e ecvatorulu cerescu; sub elu pe pamentu e ecvatorulu pamentescu; arculu dílei si arculu noptiei, dñu'a si nóptea sunt egale — ecvinoptiulu de primavéra.

De aici incolo sórele se inaltia totu mai multu, pana la 21 Iuniu, candu atinge punctele cele mai spre miédianópte. Calea sórelui din dñu'a acést'a se numesce tropiculu cerescu de miédianópte seau alu racului. Arculu dílei e celu mai mare, arculu noptiei celu mai micu preste totu anulu, prin urmare si avemu atunci dñu'a cea mai mare si nóptea cea mai mica — solstitiulu de véra.

De aici sórele se întórce éراسi spre miédiadñ; la 21 Septembrie e in ecvatoru — ecvinoptiulu de tómma; la 21 Dec. e in tropiculu capriorului — solstitiulu de iérna. Unu anu si-a facutu deja cursulu seu.

Asia e la vedere seau in aparintia; scimu inse, ca altmintrea stá lucrulu in realitate: nu sórele se misca impregiurulu pamentului, ci pamentulu impregiurulu sórelui. Lungu tempu aparinti'a trecu de realitate. Candu inse astronomii, ajutati de telescopuri (ochianuri) si alte instrumente astronomice, incepura a se convinge, cumu ca sórele si celelalte stele nu sunt „luminutie aprinse pe ceriu“, ci corpuri de marimi si distantie immense, atunci se intrebara: „Cumu se póte, cá stele atatu de mari se se invertésca impregiurulu unui planetu atatu de micu, precumu e pamentulu in asemenare cu stelele respective? Asia ceva e in contra legiloru fresci!“ Indoieíl'a e inceputulu adevéru. Ajunsi odata in stadiulu indoieililoru, astronomii trecura la cercetari serióse, si aflara, ca alte planete, anume Miercuriu si Vineréa, intr'adeveru se invertesca ele impregiurulu sórelui. Atunci se intrebara mai departe: „Pentru ce pamentulu, planeta cá tóte planetele, se faca in punctulu acést'a esceptiune? Si déca miscarea dílnica a sórelui se recunoscú deja de ilusiune seau amagire, se nu fia óre totu asia si cu miscarea de preste anu a sórelui?“ Se admisera deci, ca pamentulu se invertesca impregiurulu sórelui, si éca tóte miscarile planeteloru, atatu de incurcate si neesplacabile pentru cei vechi, se descurcára dintr'odata intr' unu modu fórté psioru si simplu.

Dreptu aceea astadi „ecliptic'a“ nu insemnéza calea sórelui, ci a pamentului. Invertirea pamentului impregiurulu osiei sale, se numesce rotatiune, ceea impregiurulu sórelui — revolutiune; din rotatiune se esplica dñu'a si nóptea, din revolutiune marimea díleloru si a noptiloru. precumu si cursulu anutempuriloru.

Se nasce acumu intrebaréa: „Cumu au a fi tractate in scóla fenomenele aceste?“ Unu pedagogu renumitu dice: „Cursulu, care l'a facutu omenimea intr'o scientia óre care, are se-lu faca in genere si elevulu in scóla.“ Va se dica, scolariulu va privi fenomenele mai antaiu asia, precumu ele sunt in aparintia; apoi dupa ce va fi ajunsu la maturitatea necesaria, in clasa superioare, va cerceté sub conducerea invetiatorulu care e starea fapteca seau realitatea.

Ce se tiene specialu de fenomenulu dela 21 Decembre, la care acumu revenimu éراسi, dupa cele espuse fia-care invetiatoriu — credemu — va fi in chiaru, ca ce are de facutu. Si adeca in dñu'a aceea, seau fiendu ca se póte intemplá, cá atunci tempulu se fia innuoratu, cu o dí dóue mai înainte au mai tardú, va provocá pre

scolari: se privésca din unu locu anumitu (d. e. din pragulu, au din cornulu casei) punctele, unde demanézia resare si sér'a apune sórele; se-si insemne bine calea, carea sórele o face pe ceriu, adeca arculu dílei, si specialu punctulu, in care sórele culminéza (= stá mai sus la amiédiadñ) apretiandu departarea sa de zenitu si de orizontu (punctulu sudicu); se-si imagineze spre intregire si calea sórelui pe sub pamentu, adeca arculu noptiei, carele impreuna cu arculu dílei compune unu cercu; in fine se tiena minte, ca in aceea dí sórele resare la 8 si apune la 4 óre, prin urmare ca dñu'a are 8 si nóptea 16 óre — inceputulu iernei, solstitiulu de iérna.

Remane invetiatoriloru a judeca, cari dintre punctele aceste se potu tractá in clasa elementaria, cari numai in cea de midilocu, au numai in cea superioare.

Totu asia va urmá invetiatorulu, candu sórele atinge celelalte puncte si linie cardinale, adeca la 21 Martisioru, 21 Iuniu si 21 Septembrie.

Numai dupa ce scolarii cunoscú de ajunsu aparinti'a, voru fi condusi a cerceté realitatea. Asupra acestui punctu vomu reveni cu alta oca siune.

Corespondintia.

Onorata Redactiune! Intielegundu cu placere, ca cu inceputulu anului nou v'ati propusu a edá o fóia scolastica, pe care o asceptamu d'in tóte partile cu atat'a sete, speru ca nu mi-veti refúsá rogarea d'a publicá in colónele acelei-a urmatórea notitia.

„Ajuta-te si ti-va ajutá si Ddieu“ e o dícere proverbiala. Astadi acést'a la nici unu poporu nu se póte aplicá mai bine, decatu la Romani. Lipsiti de orice ajutoriu, suntemu avisati la noi insfne. Dar, dorere, puçini suntu, cari, recunoscundu acestu adevéru, se nesuésca a paralisá reulu si se aduca chiaru sacrificiu, unde cere trebuinti'a. Essemplele rari deci, in asta privintia, se ni le notámu si se le apretiamu dupa meritu. O asemene fapta nobila avemu se registramu din Comun'a Cacov'a langa Sabiiu. Aici repausá dílele aceste unu betranu venerabilu de 82 de ani, anume Alessandru Lebu, care, cunoscundu insemnatatea si folosulu invetiaturei, inca pana erá in viétia a creatu pentru scól'a comunala din averea sea propria o fundatiune de unamíia fior. v. a.

Lacrimi de bucuria trebue se ne cuprinda, vedendu omeni din poporu, agricultori dela sate, implenindu acte atatu de maretie si neperitórie. Fia-i tierín'a usióra, precumu de siguru memori'a i va fi in eternu binecuventata de catra junimea scolastica din Cacov'a! 3

Recensiune.

„Istori'a naturala pentru pruncii scolei poporali, intocmita dupa procedur'a sintetica, de Cosm'a Anc'a, invetiatoriu si directoriu la scól'a normale principale dein Naseudu.“ Partea I: Zoologi'a. Editiunea adóu'a. Tipografi'a lui W. Krafft in Sabiiu. 72 de pagine in octavu de midilocu, pretiulu 30 cr. Edit.: J. Spreer.

Manuale de istori'a naturala nu avemu multe, pentru scóle poporale chiar puçine. Manualulu de sus se presentéza din capulu locului cá noutate pedagogica, compusu fiendu „dupa procedur'a sintetica“. Ce insemnéza acést'a?

Erá unu tempu — si tare ne tememu, ca pentru noi elu inca nu a trecut de totu — candu istori'a naturala se propunea in scólele poporale, cumu se propunea si in instituttele mai inalte — din carte, de rostu, dupa „procesulu analiticu“. Antaiu si mai antaiu adeca copii trebuiau se scie: „Ce este istori'a naturala?“ bagusém'a cá nu cumu-va, ocupandu-se cu animale, plante si minerale, se alunece a crede, ca invétia — geometria.

Pentru cá inse copii dupa o atare introducere se nu pierdă cu deseversire apetitul de istori'a naturala, invetiatorii i intretineau indata cu vorbe frumoase despre „folósale“ cele multe si mari, provenitória din studiulu istoriei naturale. Erá si fórté delipsa, a atinge chiar aici córd'a interesului, de óraçe pre scolari i asteptá acumu unu lucru grandiosu, impartirea seau dividarea materiei. Productele naturale se impartiau mai antaiu in 3 remne, mai departe remnele in clase, clasele in ordini, ordinii in familie, familiile in genuri, genurile in specie, pana in fine ajungeau le ceva, ce nu se mai póte dividá, adeca la „individu“, pre cumu bou, salce, cremene. Acumu urmá descrierea individloru, sciti mundru de rostu, fora cá copii se védia animalulu, plant'a au mineralulu descriu, desí póte plant'a chiar atunci infloriá in midiloculu gradinei, si piétr'a se affá dóra in pertulu de langa scóla.

Acest'a e procesulu analiticu, carele incede dela intregu si finesce la parti.

Cá cu multe alte deprinderi traditionale, asia se intemplá si cu propunerea istoriei naturale: nime nu intrebá, de e bine asia, au nu? In fine inse vine totusi cate unu omu de natura mai curiósa; de aceia, cari la totu pasiulu au cate unu „pentru ce?“ Unu atare omu fú pentru istori'a naturala in scólele poporale pedagogulu germanu Aug. Lüben, carele interná carulu cu rud'a chiar din potriava. Elu adeca cercetandu lucrulu cu lup'a pedagogica, ajunse la urmatoriulu resultatu:

Antaiu: nu e bine, nici se cere a incepe istori'a naturala cu definitiuni generale. Copii inca nu au, nu potu avé precepere nici pentru obiectulu, nici pentru form'a definitiunei; vorbindu-le de „studiu, scientia, productu naturalu, organicu, neorganicu etc.“ ei stau guri cascade, fora a-si poté cugetá ceva de alesu. O invetiatura inse, carea copii o ~~invetia~~ de sila, mecanice, aceea pentru spiritulu loru nu e nutrementu, ci ametiéla. — Dar nici nu e delipsa a incepe unu lucru cu definitiuni generale. Ce amu díce despre unu tata, carele vrendu se-si invetie pre fiu-so a mancá, ar incepe: „Fiule, a sositu tempulu se mananci si tu de capulu teu. Mai antaiu inse trebue se scí, ce insemnéza a mancá? Deci asculta: a mancá insemnéza ast'a si ast'a, mancarile se impartiescu asia si asia“, etc. Despre unu atare omu amu díce, ca-i lipsesce o dóga, ori ca are cu un'a prea multu. Defnitiunile generale, déca credemu, ca nu potemu fi fora ele, se urmeze incái la capetulu respectivulu obiectu de invetiamentu, facundu, cumu amu díce, verfulu la clae. Atunci le voru prece si copii mai bine.

Adóu'a: e falsu, pentru ca e nenaturalu, a face pre copii se clasifice productele naturale inainte de a le cunósce de ajunsu. Invetiamentulu din scóla are se urmeze calea, carea o facú omenimea, statorindu scienti'a cutare. Si cumu óre si-a compusu omenimea istori'a naturala? Mai antaiu a studiatu natur'a individloru sengaratici, dupa aceea observandu, ca cutari si cutari individi au anumite note comune, au inceputu a-i clasificá dupa specie, genuri, familie, ordini, clase, grupe, remne, adeca din diosu in sus. Asia are se procedá si scól'a poporala. Candu copii au ajunsu a cunósce unu numeru mai mare de individi, semtiescu insfi necesitatea, de a aduce ordine in materia; atunci clasificarea resulta de sene, si copii o facu pe bazea noteloru deja cunoscutu. Numai unu atare invetiamentu e cultivatoriulu de spiritu.

Atreia: individiu nu se invetia din carte de rostu, ci invetiatoriulu arata scolariloru individu de individu au in natura, au in modele, au in icóne bune. Cartea are

de scopu a servi scolariulu numai pentru deprinderea celor invetiate din propunere libera. Fiendu inse numerulu individloru fórté mare, e neaperatu de lipsa a se face o alegere nimerita. Spre acestu scopu se alegu, cu strinsa privire la problem'a scólei, de acei individi, cari dupa natur'a loru representa o grupa orecare intréga.

Eca procesulu sinteticu!

Dupa acestu principiu e compusu manualulu Dluí Anc'a, asupra caruia prin acést'a amu vrutu se atragemu atentiunea invetiatoriloru nostri. Tipariulu e mare si bunu, charti'a alba si tare. — Din parte-ne amu avé de doritu dóue: antaiu Dlu autoriu se se grabésca a ne dá inca botanic'a si mineralogi'a; adóu'a: la o eventuala editiune nóua limbagiulu se fia supusu unei revisiuni acurate cu privire la germanismii, ce s'au stracuratu ici colea.

Bibliografia.

1. **Instructiune** pentru invetiatori la tractarea cartiloru scolastice, de Bas. Petri. Pretiulu redusu 40 cr. Editoriu: autoriulu.
2. **Scriptolegi'a** seau modulu de a invetiá cetitulu scriendu, de Bas. Petri. 1 fl. 20 cr. Edit.: J. Spreer.
3. **Sistemulu metricu**, manualu pentru invetiatori, de Bas. Petri. 50 cr. Edit.: Vis. Romanu.
4. **Sistemulu metricu**, manualu pentru scolari, de Basiliu Petri. 20 cr. Edit.: Vis. Romanu.

Invitare de prenumeratiune la „Scól'a romana“.

„Scól'a romana“ va esí in tóta Vinerea, fia care numeru de cate o cóla in marimea si formatulu de faciá. Pretiulu e: pe unu anu intregu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. ~~Pentru Romani'a se mai adauga inca porto, pe anu 1 fl. v. a.~~ Pentru insertiuni se respundu cate 5 cr. de sfru, si inca 30 cr. pentru timbru de fiacare publicare. Prenumeratiunile si corespundintiele suntu a se adresá franco la Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben); ele se facu mai bine si mai siguru prin asianumitele asignate postale (Postanweisung), cari se capeta la tóte postele cu 5 cr. un'a. Tramitiendu-se banii in epistole, post'a garantéza numai despre epistola, nu inse si despre sum'a baniloru. Domnii prenumeranti se binevoiesca a-si scrie adresele legibilu si acuratu, aratandu totu deaun'a si post'a ultima.

Numerulu 1 cá numeru de proba se tramete tuturoru franco si gratisu. Cei ce nu l'aru fi primitu deja si aru dorí a-lu avé, se binevoiesca a se adresá la redactiune in Sabiiu, cerendu-lu simplu prin unu biletu de corespundintia, carele asemene se capeta la tóte postele cu 2 cr. Fiacare prenumerantu, abonandu-se definitivu, se binevoiesca a ne spune espresu, de a primitu au nu numerulu primu. Abonamentele se se faca catu se póte de timpuriu, cá se ne scimu orientá cu numerulu esempliariloru de tiparitu in venitoriu.

Ne adresamu specialu catra domnii invetiatori cu rogarea, cá se nu pregete a lucrá pentru latirea „Scólei romane“ in cerculu cunoscutloru loru. Colectantiloru se dá dela 10 esemplaria unulu rabatu.

Administratiunea.